

پرسش‌نامه انگیزه تحصیلی

دکتر آدیس کراسکیان

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

اشاره

یکی از متغیرهایی که نقشی مهم در عملکرد و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد، انگیزه تحصیلی است. انگیزه تحصیلی به فرایندهای درونی گفته می‌شود که فعالیت‌ها را تحریک می‌کنند و با هدف دستیابی به دستاوردهای تحصیلی تداوم می‌یابند. به عبارت دیگر، انگیزه تحصیلی فرایندی درونی است که موجب برانگیختن و حفظ فعالیت برای دستیابی به هدف‌های تحصیلی ویژه می‌شود. انگیزه تحصیلی به‌طور مستقیم عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و سایر عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی، بیشتر از طریق انگیزه بر عملکرد تحصیلی تأثیر می‌گذارند [کلارک، ۲۰۱۰؛ به نقل از: الهی، حاجی تبار فیروزجائی و عابدینی، ۱۳۹۹].

انگیزه دارای شکل‌های متفاوتی است که عبارت‌اند از: «انگیزه درونی» (افراد را به‌صورت خودجوش و درونی به انجام تکلیفی خاص به حرکت وامی‌دارد و به‌غیراز پاداش‌های بیرونی، خود تکلیف برای فرد ارزشمند است)، «انگیزه بیرونی»

(افراد را به سبب پاداش‌های بیرونی به انجام یک تکلیف وامی‌دارد) و «بی‌انگیزگی» (حالت فقدان قصد و اراده برای انجام تکلیف) که هر کدام دارای زیر مؤلفه‌هایی هستند. انگیزه تحصیلی، به‌ویژه انگیزه درونی، به پیشرفت تحصیلی می‌انجامد [لی^۱، مک اینترنی^۲، لیم^۳ و اورتیگا^۴، ۲۰۱۰؛ بیکر^۵، ۲۰۰۳؛ تایلر^۶ و همکاران، ۲۰۱۴؛ به نقل از: الهی و همکاران، ۱۳۹۹].

کلیدواژه‌ها: روایی، اعتبار، هنجاریابی، انگیزه تحصیلی

پژوهش‌های متفاوتی در زمینه «انگیزه تحصیلی» و همچنین ساخت و هنجاریابی ابزاری مناسب برای سنجش آن در جامعه ایرانی انجام شده‌اند که در ادامه به معرفی دو مورد آن‌ها می‌پردازیم.

۱. پرسش‌نامه چندعاملی انگیزه تحصیلی سمنان

هدف پورا آقا، رودبرده و طالع پسند (۱۳۹۳) در پژوهش خود، ساخت و رواسازی پرسش‌نامه چندعاملی انگیزه تحصیلی نسخه ویژه دانش‌آموزان پایه اول دوره اول متوسطه در شهر سمنان بوده است. پژوهشگران به این منظور ۵۸۰ دانش‌آموز را از جامعه پژوهش به روش «نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای»^۸ انتخاب کردند که همه آن‌ها پرسش‌نامه چندعاملی انگیزه تحصیلی را که توسط پژوهشگران تدوین شده بود، پاسخ دادند. نسخه مقدماتی این ابزار که با ۱۱ عامل و ۱۰۴ سؤال طراحی شده بود، به بررسی ابعاد گوناگون انگیزه و درگیری تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره اول متوسطه می‌پردازد.

پس از اجرای پژوهش و تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، نسخه نهایی پرسش‌نامه با ۳۷ گویه، شامل ۹ عامل به دست آمد. عامل‌های تشکیل‌دهنده پرسش‌نامه عبارت‌اند از: اضطراب امتحان، ارزش، برنامه‌ریزی، پافشاری، اجتناب از شکست، خودکارآمدی، هدف تبخیری، مدیریت تکلیف، و عدم کنترل.

در این پژوهش برای برآورد «همسانی درونی»^۹ پرسش‌نامه از «ضریب آلفای کرونباخ»^{۱۰} استفاده

شده است و نتایج نشان‌دهنده دامنه‌ای بین ۰/۵۶ (برای مؤلفه عدم کنترل) تا ۰/۸۰ (برای مؤلفه‌های ارزش و اضطراب امتحان) است.

«تحلیل عاملی تأییدی»^{۱۱} پرسش‌نامه نشان داد که در مقایسه با چهار مدل رقیب، یک مدل ۹ عاملی، شامل ۳۷ ماده، دارای برازش مطلوب است که نشان‌دهنده «روایی سازه»^{۱۲} قابل قبول برای پرسش‌نامه است.

«روایی ملاکی»^{۱۳} با محاسبه «ضریب هم‌بستگی پیرسون»^{۱۴}، بین ابعاد پرسش‌نامه چندعاملی انگیزه تحصیلی سمنان و نمره‌های معدل سال قبل، معدل نیم‌سال پیش، نمره انضباط سال قبل، نمره انضباط نیم‌سال پیش و تعداد روزهایی که دانش‌آموزان در طول نیم‌سال غیبت داشته‌اند، بررسی شده است.

انگیزه تحصیلی فرایندی درونی است که موجب برانگیختن و حفظ فعالیت برای دستیابی به هدف‌های تحصیلی ویژه می‌شود

مؤلفه	ماده	کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم
ارزش	فکر می‌کنم هر چیزی که در مدرسه یاد می‌گیرم، خیلی خوب و مفید است.	۱	۲	۳	۴	۵
برنامه‌ریزی	همیشه انجام تکلیف‌های مدرسه را طبق اهمیت آن‌ها ترتیب‌بندی می‌کنم و انجام می‌دهم.	۱	۲	۳	۴	۵
خودکارآمدی	فکر می‌کنم می‌توانم در امتحان‌های پایان سال نمره‌های عالی بگیرم.	۱	۲	۳	۴	۵

به‌طور کلی، نتایج پژوهش درخشان و همکارانش نشان داد که پرسش‌نامه فوق‌ابزاری معتبر با روایی مطلوب برای کاربرد در پژوهش‌های آموزشی و روان‌شناختی است.

۲. پرسش‌نامه انگیزه تحصیلی حالتی (ASM)

درخشان، سیف، کیامنش و احدی (۱۳۹۶) پژوهشی را با هدف ساخت ابزاری دقیق و مناسب به منظور سنجش «انگیزه تحصیلی حالتی»^{۱۵} انجام داده‌اند. این پژوهشگران به منظور رسیدن به هدفشان پرسش‌نامه‌ای بر اساس مبانی نظری در حیطه انگیزه تحصیلی تهیه کردند. از طریق اجرای مقدماتی و نظرخواهی از پاسخ‌دهندگان و ۱۰ نفر از استادان روان‌شناس «روایی محتوایی»^{۱۶} آن تأیید شد. این پرسش‌نامه ۵۳ سؤالی برای اجرای نهایی روی یک نمونه ۳۰۰ نفری دانشجویان دانشگاه پیام نور که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده بودند، اجرا شد و روایی و اعتبار^{۱۷} پرسش‌نامه مورد بررسی قرار گرفت.

نتیجه «تحلیل عاملی اکتشافی»^{۱۸} با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی^{۱۹} و «چرخش واریماکس»^{۲۰} و همچنین بر اساس «نمودار سنگ‌ریزه‌ای»^{۲۱} بیانگر وجود چهار مؤلفه در پرسش‌نامه انگیزه تحصیلی حالتی بود که در مجموع ۳۷/۷۷ درصد از واریانس کل پرسش‌نامه را تبیین می‌کنند. ضریب‌های آلفای کرونباخ برای کل آزمون ۰/۹۱ و برای خرده‌مقیاس‌های علاقه به کلاس و ارتباط بین فردی ۰/۸۹، علاقه به کسب شایستگی و خودکارآمدی ۰/۶۸، علاقه به درس و رشته تحصیلی ۰/۶۷ و علاقه به کسب ستایش و تشویق ۰/۷۶ به دست آمد. همچنین بر اساس عملکرد آزمودنی‌ها، جدول هنجار درصدی و جدول هنجار مقوله‌ای برای پرسش‌نامه انگیزه تحصیلی حالتی و خرده‌مقیاس‌های آن تهیه شده است.

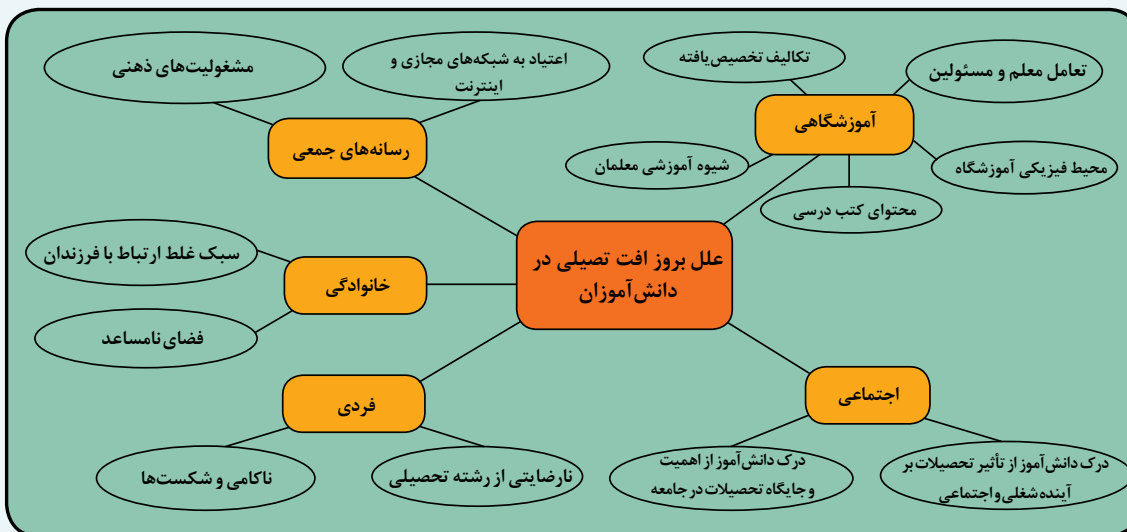

پی‌نوشت‌ها

1. Clarke
2. Lee, J.Q.
3. McInerney, D.M.
4. Liem, G.A.D.
5. Ortiga, Y.P.
6. Baker, S.R.
7. Taylor, G.
8. multi-stage random sampling
9. internal consistency
10. Cronbach's Coefficient Alpha
11. confirmatory factor analysis (CFA)
12. construct validity
13. criterion-related validity
14. Pearson correlation coefficient
15. Academic State Motivation Inventory (ASM)
16. content validity
17. reliability
18. exploratory factor analysis (EFA)
19. principle components (PC)
20. Varimax rotation
21. scree plot

منابع

۱. الهی، زینب؛ حاجی تبار فیروزجانی، محسن؛ و میمنت، عابدینی (۱۳۹۹). «نقش ابعاد مشارکت والدین در انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی». **فصلنامه خانواده و پژوهش**. سال هفدهم. شماره ۱: ۱۰۳-۱۲۶.
۲. پورآقا رودبرده، فاطمه و طالع‌پسند، سیاوش (۱۳۹۳). «ساخت و رواسازی پرسش‌نامه چندعاملی انگیزه تحصیلی نسخه ویژه دانش‌آموزان پایه اول دوره اول متوسطه شهر سمنان». **فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی**. سال چهارم. شماره ۷: ۸۳-۶۱.
۳. درخشان، نوشین؛ سیف، علی‌اکبر؛ کیامنش، علیرضا؛ احدی، حسن (۱۳۹۶). «ساخت، اعتباریابی، رواسازی و هنجاریابی پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی حالتی (ASM)». **فصلنامه آموزش و ارزشیابی**. سال دهم. شماره ۴: ۱۰۴-۶۹.

مضامین و زیرمضامین شناسایی شده مؤثر در بروز افت انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان از منظر مشارکت‌کنندگان در پژوهش (شرفی علون‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۵)